21. European Commission. Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes COM/2016/0106 final – 2016/059, para 5.2. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52016PC0106 (in English)

22. Pro mizhnarodni dogovory Ukrai'ny: Zakon Ukrai'ny vid 29 chervnja 2004 r. [Law of Ukraine on International Treaties of Ukraine from 29.06.2004] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text (in Ukrainian)

23. Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych sporządzona w Kijowie dnia 24 maja 1993 r. [Agreement between Ukraine and the Republic of Poland on legal assistance and legal relations in civil and criminal matters from 24.05.1993] URL: http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19940960465 (in Polish)

Received: 22/03/2021
Accepted: 20/04/2021

I. Dikovska, Dr of Law, Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SYNCHRONIZATION OF APPLICABLE LAW WITH FORUM IN SUCCESSION AND MATRIMONIAL PROPERTY MATTERS IN THE EU AND UKRAINE

The purpose of this paper is to determine the ways of synchronization of applicable law with forum in succession and matrimonial property matters under the EU Succession Regulation and the EU Matrimonial Property Regulation and the rules which may determine international jurisdiction and applicable law in Ukraine as well as answer the question on whether the rules of the Law of Ukraine on Private International Law which ensure synchronization of applicable law with forum in succession and matrimonial property matters match the needs of legal regulation of private relationships.

The application of comparative, dialectical and formal-logical methods allowed concluding that synchronization of the applicable law with forum is provided by using of the same criteria for the determination of international jurisdiction and applicable law. The rules which ensure synchronization can: 1) necessarily lead to the application of the court's own law in some private legal matters; 2) be an alternative to the other methods of determination of the applicable law and international jurisdiction which is applied if the parties to the respective relationship conclude the choice-of-law and choice-of-court agreements linking to the law and the court of the same state.

Synchronization of the law with the forum in matrimonial property matters is possible under of the Law of Ukraine 'On Private International Law' if the spouses have concluded the choice-of-law and choice-of-court agreements and in some other cases.

It has been proved that the rules of the Law of Ukraine 'On Private International Law' which apply dualistic approach for determination of the law governing succession relationships does not allow to achieve synchronization of the applicable law with the forum in succession matters in all cases. It has been demonstrated that the presence of immovable property in the estate located abroad leads to the application of a foreign law to the succession of such property, even if a deceased, being a citizen of Ukraine, has chosen in his will the law of Ukraine as the law applicable to the succession. It has been concluded that the Law of Ukraine 'On Private International Law' should be amended in such a way that the choice of the law applicable to the succession made by a deceased in the will should cover the succession of movable and immovable property regardless of its location.

Keywords: synchronization of law with the forum; law applicable to succession; international jurisdiction in succession matters; international jurisdiction in family matters; Succession Regulation; Matrimonial Property Regulation; Agreement between Ukraine and the Republic of Poland on legal assistance and legal relations in civil and criminal matters; Law of Ukraine 'On Private International Law'.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2021; 2 (117): 24-29
УДК: 347.78
DOI: https:doi.org/10.17721/1728-2195/2021/2.117-5

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2021

І. Ізарова, д-р юрид. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0002-1909-7020
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МОДЕЛЬНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАВИЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ELI-UNIDROIT

Здійснено загальний аналіз підготовлених у 2020 р. Модельних європейських правил цивільного процесу (далі – Правил), зокрема, охарактеризовано їхню структуру, визначено мету та завдання, основні принципи. Це дало можливість дійти висновків щодо ролі та значення вказаних Правил для подальшого розвитку цивільного процесу і у державах-членах ЄС, і в інших державах, зокрема в Україні. Зазначено важливу роль уніфікації термінології цивільного процесуального права, яку було використано для підготовки Правил та яка в подальшому поширюватиметься завдяки широкому застосуванню в наукових дослідженнях, під час підготовки законодавчих актів тощо. Зокрема, ідеться про такі специфічні інститути цивільного процесуального права, як принцип співробітництва суду та сторін (cooperation between a judge and parties), принцип примирення (settlement), організація розгляду справи (case management) та ін. Обґрунтовано, що визначена сфера дії й основні принципи Правил зумовлюють необхідність переосмислення традиційних підходів до регулювання відносин, що пов'язують сторони й їхніх представників, а також суд під час розгляду справи, нові підходи до стадійності розгляду справи судом і диференціації цивільного судочинства.

Ключові слова: доступ до правосуддя; цивільне судочинство; принцип урегулювання спорів; принцип співробітництва суду та сторін; принцип пропорційності; ефективний захист прав.

ВСТУП. Доступне правосуддя для всіх стало невід'ємним елементом сучасної парадигми верховенства права та супроводжує будь-які реформи на шляху розбудови демократичної правової держави. Забезпечення рівного доступу до правосуддя для всіх визначено однією із цілей сталого розвитку [1; 2], що обумовлює підвищення інтересу до ефективних шляхів його досягнення, зокрема й до досвіду провідних держав світу, розвитку їхньої правової доктрини та практики її застосування.

У сфері цивільного процесу та судоустрою за останні десятиліття процеси гармонізації і зближення здійснили настільки вагомий вплив, що ці сфери, які ще вчора вважалися найконсервативнішими, отримали істотний поштовх до свого розвитку з метою забезпечення рівного доступу всіх до правосуддя. Зокрема, ідеться про здобутки величезного проєкту, який здійснено зусиллями провідних науковців і двох установ ЄС – Європейського інституту права (European Law Institute або ELI) та Міжнародного інституту уніфікації приватного права (International Institute for the Unification of Private Law або Unidroit) [3; 4].

Упродовж кількох років, коли здійснювалася підготовка зазначених Правил, з'явилися кілька наукових публікацій, що проливали світло на внутрішню роботу Робочих груп із підготовки їхніх окремих частин [5–9]. Деякі з них були перекладені українською мовою й доступні для ширшого загалу [10–12]. Водночас, багато питань щодо цілей і структури Правил можна дос-

© Ізарова І., 2021

ліджувати лише зараз, після опублікування на вебсайті Unidroit їхнього повного тексту, який до цього моменту був доступним лише для членів Консультаційного комітету та Робочих груп.

У цій статті увагу буде приділено кільком питанням: аналізу цілей та основних принципів цивільного процесу, а також визначенню нового підходу до врегулювання спорів як основного завдання цивільного судочинства, що сприяє широкому тлумаченню поняття правосуддя в цивільних справах, а також забезпечує більш ефективні інструменти для захисту прав осіб. Водночас, ми спробуємо оцінити можливості узгодження термінології цивільного процесуального права, яка застосовується в Правилах і сприятиме правильному розумінню й ширшому поширенню зазначених ідей. У подальшому вважаємо за необхідне детальніше дослідження запропонованої у Правилах стадійності розгляду справи судом, а також диференціації цивільного судочинства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. Аналіз Правил доцільно розпочати з характеристики їхньої структури, а також визначення мети та сфери їхнього застосування.

Правила поділено на частини (Part) та розділи (Section), які містять конкретні правила; у більшості розділів також виокремлено структурно підрозділи (наприклад, розділ 2 першої частини "Принципи" (Principles) поділено на підрозділи від A до G). Ці та інші частини містять конкретні правила (Rule), які поділено у свою чергу на параграфи (наприклад, правило 1 "Сфера дії" поділено на три параграфи, другий з яких містить шість пунктів – від пункту (a) до пункту (f)).

Отже, за своєю структурою Правила містять такі частини. Перша частина охоплює загальні положення, що містить розділи про сферу їхньої дії (розділ 1), принципи (розділ 2) і провадження (Proceedings) (розділ 3). Саме у цій частині викладено положення, щодо дії цих Правил, зокрема і їхнє поширення на внутрішні (domestic) і на транскордонні (cross-border) цивільні та комерційні спори. Останні визначають на підставі загальновизнаних у всій Європі критеріїв (див. Правило 1 та пояснення до нього).

Кілька частин Правил містять окремі розділи щодо транскордонних питань (зокрема, у частинах 2, 6, 7, 10–11 ідеться про транскордонні справи (cross-border cases), які частіше зустрічаються у регламентах ЄС [13–15], або транскордонні питання (cross-border issues), тут охоплено відносини, що виникають у межах Європейського Союзу та поза його межами) [16; 17]. Зазначені питання виникають у зв'язку з можливою участю у цивільному судочинстві громадян інших держав – не держав-членів ЄС; якщо в ході розгляду справи виникла необхідність вручення документів або передачі доказів поза межами ЄС; визначення юрисдикції суду і його компетенції у застосуванні заходів забезпечення, а також особливостей визнання й виконання судових рішень про заходи забезпечення; особливості розгляду колективних позовів за участі громадян різних держав-членів або заподіяння шкоди трапилося в кількох державах-членах.

Варто відмітити також те, що Правила застосовують до врегулювання внутрішніх і транскордонних спорів незалежно від виду суду ("These Rules apply to the resolution of domestic and cross-border disputes in civil and commercial matters whatever the nature of the court"). Визначення такої мети Правил, як урегулювання спорів, має еволюційне значення для подальшого розвитку цивільного судочинства, оскільки доволі традиційно його основним завданням були розгляд і вирішення справ із метою захисту прав. Ідея поєднання врегулювання спорів і цивільного судочинства не нова, окремі елементи такого підходу вже запроваджено в багатьох нормативних актах різних країн світу, зокрема і в Україні (дивіться інститут врегулювання спору за участі судді, передбачене положеннями ЦПК України). Водночас, провідний європейський досвід свідчить про подальший розвиток урегулювання спору та його імплементацію в цивільне судочинство з метою забезпечення ефективнішого захисту прав, а також рівного доступу правосуддя для всіх.

Розділ 2 першої частини "Принципи" (Principles) поділено на такі підрозділи: A – принцип співробітництва (Cooperation) [10; 18], B – принцип пропорційності (Proportionality), C – принцип примирення (Settlement), D – право бути почутим (Right to be heard), E – представництво і допомога (Representation and assistance), F – принцип усності, письмовості та публічності провадження (Oral, written and public Proceedings) та G – мова судочинства, усний і письмовий переклад (Languages, interpretation and translation).

Саме в цій частині сформульовано кілька всеохоплюючих процесуальних обов'язків, які покладаються на суд, сторони та їхніх адвокатів (див. Правила 2–10). Найважливішими із зазначених є обов'язок співробітництва суду та сторін, який має принципове значення для ефективного та належного здійснення правосуддя, а також загальний принцип пропорційності у вирішенні спорів, який стає все важливішим процесуальним принципом для всієї Європи з початку XXI ст. Тут також сформульовано інші фундаментальні процесуальні принципи і права, які є елементами права на справедливий суд (див. Правила 11–20).

Серед основних принципів Правил визначено такі:

1) принцип співробітництва суду та сторін, що представляє собою зобов'язання сторін, їхніх адвокатів і суду співпрацювати для забезпечення справедливого, ефективного та своєчасного врегулювання спору ("Parties, their lawyers and the court must co-operate to promote the fair, efficient and speedy resolution of the dispute" та ін.);

2) принцип пропорційності, що зобов'язує суд забезпечити пропорційність процесу врегулювання спору ("The court must ensure that the dispute resolution process is proportionate" та ін.);

3) принцип примирення ("Settlement"), що зобов'язує сторони співпрацювати для врегулювання свого спору шляхом досягнення компромісу і до, і після початку провадження у справі ("Parties must co-operate in seeking to resolve their dispute consensually, both before and after proceedings begin" та ін.).

Окрему увагу варто приділити питанням принципу концентрації судового захисту – концентрації правових і фактичних обставин справи (Concentration of Legal and Factual Issues), що міститься у Правилі 22. Ідеться про встановлений Правилами обов'язок сторін сконцентрувати в одному провадженні всі юридичні та фактичні елементи справи на підтримку або оскарження позовних вимог, що стосуються однієї підстави позову обґрунтувати свої вимоги та заперечення, а також подати всі докази на їхнє підтвердження (Parties must bring all the legal and factual elements in support of, or in objection to, a claim for relief that arise out of the same cause of action in one single proceeding).

Важливо також те, що Правилами передбачено відповідальність у вигляді санкцій за порушення вимог принципу співробітництва суду та сторін і процесуальних обов'язків діяти добросовісно в ході розгляду справи. Варто відмітити положення про пропорційність санкцій (Proportionality of sanctions), які застосовуються судом за порушення будь-якого з правил пропорційно серйозності питання та розміру спричиненої шкоди, а також з урахуванням поведінки сторони (Правило 7). Водночас, положеннями Правила 241 установлено, що під час розподілу судових витрат суд виходить з того, наскільки позовні вимоги були задоволені, а також поведінку сторін, зокрема, чи діяли вони добросовісно, чи сприяли справедливому ефективному та своєчасному врегулюванню спору. Це дає надзвичайні можливості суду застосовувати свої повноваження з метою забезпечити реальне співробітництво для врегулювання спору, а сторони спонукає не лише утримуватися від зловживання процесуальними правами, а загалом схиляє діяти добросовісно у процесі.

Поняття "interpretation" та "translation" схожі за своєю природою, й основною їхньою відмінністю є здійснення перекладу або усно, або письмово. Поняття "right to interpretation" також включає право на допомогу для осіб, які мають вади слуху або мови. Причому варто зауважити, що Правила встановлюють доволі гнучкі механізми для забезпечення перекладу, зокрема, суд зобов'язаний забезпечити переклад, але на вимогу сторін, це може бути частина документа або окремі показання.

Друга частина Правил регулює положення щодо сторін (Parties) і містить розділи про загальну та спеціальну частини. Остання включає розділи про заміну сторін, а також процесуальне правонаступництво (Substitution and Succession of Parties), а також окремий розділ щодо транскордонних питань (cross border issues).

Зазначимо, що у Правилах використано концепції, які широко застосовують в європейських країнах – це право подати позов, бути позивачем (capacity to sue) або бути відповідачем, тобто тим, кому пред'явлено позов (capacity to be sued), що чітко розмежовано за наявністю право- та дієздатності особи. Зокрема, відповідно до § 2 Правила 29 будь-яка правоздатна особа може бути стороною у процесі (Anyone who has the capacity to hold a right under substantive law may be a party to civil proceedings), однак відповідно до § 1 Правила 30 процесуальну дієздатність мають особи, що є дієздатними (Litigation capacity is the capacity to exercise rights in civil proceedings).

У третьому розділі цієї частини йдеться про спеціальні права сторін – це право розпочати та завершити провадження у справі, що охоплюється принципом диспозитивності, за доктриною цивільного процесуального права України та більшості європейських країн. Зокрема, у Правилі 21 ідеться про виключне право сторони ініціювати провадження, зокрема, суд не може розпочати провадження на власний розсуд (§ 1). Сторони також можуть завершити провадження у справі, повністю або в частині, зокрема, шляхом подання заяви про відмову від позову (withdrawal), визнання позову (admission of the claim) або шляхом примирення (зокрема, укладення мирової угоди) (settlement).

Заміна сторін, а також процесуальне правонаступництво (Substitution and Succession of Parties), що визначено у Правилі 44, дозволяється судом на підставі закону, якщо це в інтересах правильного розгляду справи (if that is appropriate in the interest of the good administration of justice), зокрема, у випадку неналежного відповідача, або участі представника без повноважень.

У третій частині Правил ідеться про організацію розгляду справи (Case Management). Організація розгляду справи – це новий інститут для доктрини цивільного процесуального права України, у науковій літературі є кілька досліджень, що присвячені цим питанням [19; 20]. Причому термін, що застосовується для перекладу, досі залишається дискусійним (див., зокрема, про концепцію case management і перспективи запровадження в Україні [21]).

У четвертій частині Правил ідеться про початок провадження у справі (commencement of proceedings), що містить два розділи – досудові процесуальні обов'язки (Pre-commencement procedural duties) та відкриття провадження і розгляд справи (pleadings). У цій частині Правил також містяться положення про заперечення проти позову (statement of claim) і спільна заява сторін про узгоджене сторонами провадження (Joint application for party agreed proceedings).

Останній інститут відсутній у цивільному процесуальному праві України, тому закономірно викликає додатковий інтерес. По суті, зазначена спільна заява містить узгоджені сторонами положення щодо узгоджених між ними питань або вимог, а також тих, урегулювання яких вони покладають на суд. Таку практику поширено переважно в арбітражі, як зазначають у поясненні до зазначеної статті, це сприятиме підвищенню автономії сторін у процесі та належної реалізації принципу співробітництва сторін і суду, дасть їм можливість дійти згоди принаймні із частини спірних питань.

Поняття досудових процесуальних обов'язків (Pre-commencement procedural duties) і загалом ця частина Правил допомагає детальніше визначити права й обов'язки сторін, що є елементами принципу співробітництва. Зокрема, їхній обов'язок – сприяти консенсусному вирішенню спору й ефективній організації розгляду справи з метою уникнення непотрібних спорів і витрат, полегшення дострокового вирішення спору шляхом мирової угоди, та, у разі неможливості мирного врегулювання, пропорційного розгляду справи. Для цього передбачено такі конкретні обов'язки сторін: надання одна одній інформації щодо майбутнього позову, вимог або заперечень (provide each other with concise details of their potential claims or defences); пояснення, де це можливо, природи своїх правових і фактичних обставин справи (narrow the legal and factual issues in dispute); визначення належних доказів із метою сприяння ефективній та своєчасній оцінці (identify relevant evidence so as to facilitate effective and early assessment of the merits of their positions). Також ідеться про узгодження графіка судових засідань (consider a possible timetable for proceedings), визначення судових витрат (estimate the potential cost of proceedings) та узгодження питань щодо юрисдикції, заходів забезпечення й інших процесуальних питань (consider issues of limitation, jurisdiction, provisional measures, and of any other procedural matter).

У п'ятій частині Правил розглянуто провадження, підготовлене до розгляду по суті (Proceedings preparatory to a final hearing). Ідеться про підготовче судове засідання, яке сьогодні отримало нове бачення – це судове засідання з організації розгляду справи і підготовки розгляду по суті (case management hearings to prepare for the final hearing and determination). Таке засідання може призначатися судом за необхідності, а також для підготовки та перевірки всіх необхідних процесуальних документів,

обміну ними між сторонами, здійснення запитів щодо надання письмових показань свідків, призначення експерта та проведення експертиз, витребування доказів від органів, установ, а також огляду доказів судом (personal inspection of evidence by the court).

Зауважимо, що за задумом авторів Правил провадження у справі має проходити три стадії – письмове звернення до суду (written pleading phase), проміжна стадія для підготовки справи до розгляду по суті, а також заключна стадія, на якій сторони представляють докази і свої обґрунтування, а суд ухвалює рішення (concentrated final hearing). Така структура провадження надзвичайно гнучка і була запропонована з метою забезпечення можливості найефективнішого розгляду будь-якої справи, що часто має специфічні особливості.

Шоста частина Правил містить положення про вручення документів і повідомлення про провадження (Service and due notice of proceedings), вона поділена на три такі розділи: загальна частина про вручення, повідомлення про провадження (due notice) та право бути почутим; відповідальність і способи вручення; транскордонні питання (у межах ЄС і поза його межами). Варто також зазначити, що положення регламенту про вручення судових і позасудових документів нещодавно істотно оновлено та з 2022 р. набудуть чинності для держав-членів [22]. Відмітимо, що єдності серед різних держав-членів ЄС щодо відповідальності за вручення документів досі немає, частина з них покладається на сторону і виконавців, а інші – на суд (див. Правило 71).

Сьома частина Правил присвячена питанням доступу до інформації та доказів у справі (access to information and evidence), а саме: розділ 1 – загальні положення, що включає положення про управління доказами (management on evidence), а також подання й оцінювання доказів (presentation and evaluation of evidence); розділ 2 – доступ до витребування доказів (access to evidence orders); розділ 3 – засоби доказування (types of evidence), зокрема, документи (Documents), показання свідків (Testimonial Evidence), пояснення сторін (Examination of Parties), висновки експертів (Expert Evidence), судова перевірка (Judicial Inspection); останній розділ присвячено транскордонним питанням.

Частина восьма Правил містить положення про судові рішення, res judicata та lis pendens, що поділені на загальну частину (розділ 1), спеціальну частину (розділ 2), що регулює положення про заочне рішення (default judgment) та мирові угоди (judicial settlements) і наслідки прийняття справи до розгляду й ухвалених рішень (effects of pendency and judgments) (розділ 3). В останньому розділі йдеться про *Lis pendens* and related actions, а також про законну силу судового рішення (*Res judicata*) [23].

Заочне рішення (default judgment), зокрема, відповідно до Правила 135 ухвалюється судом за власним розсудом у разі неявки позивача, якщо його явку було визнано обов'язковою; та у разі клопотання відповідача про ухвалення такого рішення. Таким чином, зазначені положення повинні спонукати сторони до процесуальної дисципліни та, зокрема, виконання свого обов'язку з'явитися до суду у разі, якщо така явка була визнана обов'язковою.

Перегляду судових рішень (Means of Review) присвячено частину дев'яту Правил, зокрема, шість розділів охоплюють питання загальних положень, апеляції, першої та другої (first and second appeals), а також питання перегляду у зв'язку з процесуальними помилками, окремі апеляції (Review of procedural error and miscellaneous appeals) та перегляд у зв'язку з винятковими обставинами (Extraordinary Recourse).

Питання перегляду є одним із найважливіших і найменш гармонізованих у сфері цивільного процесуального права в Європі.

Порушення процесуального права або процесуальні помилки (procedural error) є підставою для негайного перегляду, оскільки у протилежному разі сторона, що постраждала внаслідок такої помилки, позбавляється права на таке звернення. Таким чином, сторони забезпечені правом на оскарження процесуальних дій суду з метою забезпечення ефективного розгляду справи й уникнення невиправданих затримок. Суд відповідно може на ранній стадії переглянути та змінити рішення з метою досягнення кращого результату. Окремо від рішення оскаржують також судові ухвали щодо припинення провадження у справі, передачі справи до іншого суду, забезпечення витрат, видалення сторони із зали судового засідання або накладення штрафу на неї тощо.

Тільки один спеціальний порядок розгляду передбачено зазначеними Правилами – це провадження щодо забезпечення позову та доказів (Provisional and Protective Measures), що міститься в частині десятій Правил. Зокрема, у розділі 1 визначено загальні положення, у розділі 2 – спеціальні положення щодо арешту коштів або майна (Asset Preservation), заходи забезпечення (Regulatory Measures), заходи забезпечення доказів (Evidence Preservation), попередня оплата (Interim Payment). Також у зазначеній частині окремо врегульовано положення щодо транскордонних питань, що можуть ускладнити зазначене провадження.

Окремо у Правилах передбачено положення щодо розгляду колективних позовів, це частина 11 (Collective Proceedings). У розділі 1 цієї частини йдеться про судові заборони здійснення дій, що порушують колективні інтереси (Collective Interest Injunctions), а в розділі 2 – загальна частина (General Part), допустимість колективного позову (Admissibility of Collective Proceedings), організацію розгляду (Case Management of Collective Proceedings), примирення у провадженні з розгляду колективного позову (Settlements in Commenced Collective Proceedings), судові рішення у провадженні з розгляду колективного позову (Judgments in Collective Proceedings), колективне примирення поза провадженням із розгляду колективного позову (Collective Settlements outside Collective Proceedings). Цю частину Правил також доповнено окремим розділом, присвяченим транскордонним питанням (розділ 3).

Останню частину 12 Правил присвячено питанням судових витрат (Costs). Зокрема, надзвичайно цікавим є положення про обмеження відшкодування судових витрат тільки тими, які суд вважає обґрунтованими і пропорційними в конкретній справі, а також право сторін урегулювати самостійно питання розподілу судових витрат між собою.

ВИСНОВКИ. Аналіз структури Правил дає можливість виснувати кілька важливих положень, що мають значення для розвитку цивільного процесуального права.

По-перше, зазначені Правила охоплюють майже всі інститути цієї галузі права, водночас, не містять диференційованих проваджень – ні наказного провадження, ні провадження з розгляду дрібних спорів. Єдиний виняток становить провадження із забезпечення позову або до-

казів, яке було виділено окремо з метою ефективнішого застосування, зокрема, до подання позову до суду.

На думку авторів Правил, широке застосування принципу співробітництва суду та сторін дасть можливість ефективніше розглядати справу, оскільки їхні консолідовані й добросовісні дії можуть привести до оптимального для конкретної справи і своєчасного розгляду та вирішення. Зокрема, під час організації розгляду справи вони мають узгодити, серед іншого, також вид і форму порядку (determine the type and the form of the procedure, § 3 Правила 49). У зв'язку із цим, у Правилах також широко застосовують положення про добросовісну поведінку сторін, і відсутні положення про недопущення зловживання процесуальними правами.

По-друге, визначення врегулювання спору як основного завдання та цілі цивільного судочинства має еволюційне значення для подальшого розвитку цивільного судочинства, оскільки доволі традиційно його основним завданням були розгляд і вирішення справ із метою захисту прав. Ідея поєднання врегулювання спорів і цивільного судочинства не нова, окремі елементи такого підходу вже запроваджено в багатьох нормативних актах різних країн світу, зокрема і в Україні (дивіться інститут врегулювання спору за участі судді, передбачений положеннями ЦПК України). Водночас, провідний європейський досвід засвідчує подальший розвиток урегулювання спору та його поступову імплементацію в цивільне судочинство з метою забезпечення ефективнішого захисту прав, а також рівного доступу до правосуддя для всіх.

По-третє, варто відмітити відсутність у Правилах положень, що стосуються юрисдикції судів та виконання судових рішень, за невеликим винятком положень щодо підсудності справ зі співучастю. Як зазначають автори, положення про юрисдикцію та виконання судових рішень не були включені у Правила, ураховуючи передусім те, що регламентами ЄС про юрисдикцію та виконання судових рішень, а також деякими конвенціями, вони вирішені доволі ефективно, зокрема, щодо правил визначення юрисдикції судів третіх держав. Водночас, модифіковані правила щодо транскордонних питань, на їхнє переконання, можуть стати найкращим шляхом подальшої гармонізації цивільного процесу в межах ЄС, зокрема, у питаннях внутрішньої юрисдикції судів (domestic territorial jurisdiction) та міжнародної юрисдикції (international jurisdiction).

Зазначене, на наше переконання, не можна визнати достатньо виправданим, адже відсутність положень про юрисдикцію та виконання судових рішень у Правилах істотно впливатиме на їхню загальну ефективність у разі застосування в подальшому або може привести до порушення комплексності у разі доповнення. Принагідно зауважимо, що навіть безпосередні розробники Правил – члени Робочих груп у дискусіях висловлювали зауваження щодо обсягу Правил, які значно перевищують, наприклад, Правила ALI-Unidroit. Водночас, міра деталізації норм, що регулюють процесуальні відносини, у кожному окремому випадку потрібна різна. Підхід, що зрештою був реалізований, свідчить про те, що гармонізація цивільного процесу в ЄС є одним із пріоритетних напрямів, що в подальшому приведе до більш масштабних та істотних змін у регулюванні транскордонних і внутрішніх цивільних процесуальних відносин.

Список використаних джерел

1. Sustainable Development Goals / United Nations // UN Department of Economic and Social Affairs. URL: https://sdgs.un.org/goals/goal16 (дата звернення: 04.04.2021).

2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 верес. 2019 р. № 722/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 79. Ст. 2712.

3. Model European Rules of Civil Procedure (with the International Institute for the Unification of Private Law, UNIDROIT) // ELI. European Law Institute. URL: https://europeanlawinstitute.eu/projects-publications/completed-projects-old/completed-projects-sync/civil-procedure (Last accessed: 04.04.2021).

4. ELI / UNIDROIT Rules – Overview // UNIDROIT. 2020, 14 October. URL: https://www.unidroit.org/cp-eli-unidroit-overview (Last accessed: 04.04.2021).

5. Hazard G. C. Jr. Some Preliminary Observations on the Proposed ELI/UNIDROIT Civil Procedure Project in the Light of the Experience of the ALI/UNIDROIT Project. *Uniform Law Review*. 2014. Vol. 19, Iss. 2. P. 176–178. DOI: https://doi.org/10.1093/ulr/unu010 (Last accessed: 04.04.2021).

6. Kramer X. E. Towards ELI-Unidroit Model Rules of Civil Procedure: Basic Premises and Challenges. *Bay Area Civil Procedure Forum, Hastings (San Francisco) April 19, 2016*. URL: https://ssrn.com/abstract=2828148 (Last accessed: 04.04.2021).

7. Kramer X E. Strengthening Civil Justice Cooperation: the Quest for Model Rules and Common Minimum Standards of Civil Procedure in Europe. *Coleção Grandes Temas do Novo CPC. Vol. 13. Cooperação Internacional* / Coords: M. A. Rodrigues, H. Zaneti Jr. Editora Juspodivm, 2019. P. 591–607. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3191570 (Last accessed: 04.04.2021).

8. Sorabji J. The ELI-UNIDROIT Project: An Introduction and an English Perspective. *Civil Procedure and Harmonisation of Law* / eds.: A. Nylund, M. Strandberg. Cambridge : Intersentia, 2019. P. 35–60.

9. The Future of the European Law of Civil Procedure: Coordination or Harmonisation? / eds.: F. G. Inchausti, B. Hess. Cambridge : Intersentia, 2020. 292 p.

10. Ван Реє К. Х. Case management у Європі: сучасні підходи до реалізації у цивільному судочинстві / пер. І. О. Ізарова. *Судова апеляція*. 2018. № 3. С. 95–114.

11. Узелац А. На шляху до Європейських правил цивільного процесу: переосмислення процесуальних обов'язків / пер. і ред.: І. О. Ізарова, А. С. Ковтун, Т. М. Вахонєва. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2018. Вип. 106. С. 23–32.

12. Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення : зб. наук. пр. учасників міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 листоп. 2018 р., Київ, Україна / за заг. ред.: І. Ізарова, Р. Флейшар, Р. Ханик-Посполітак. Київ : Дакор 2018. 228 с.

13. Regulation (EC) No 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure. *OJ*. 2006. L 399. P. 1–32. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32006R1896 (Last accessed: 04.04.2021).

14. Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure. *OJ*. 2007. L 199. P. 1–22. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32007R0861 (Last accessed: 04.04.2021).

15. Regulation (EU) No 655/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 establishing a European Account Preservation Order procedure to facilitate cross-border debt recovery in civil and commercial matters. *OJ*. 2014. L 189. P. 59–92. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014R0655 (Last accessed: 04.04.2021).

16. Ізарова І. О. Поняття "транскордонний елемент" у цивільному процесі Європейського Союзу. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 90–95.

17. Ізарова І. О. Транскордонні загальноєвропейські процедури в системі національного цивільного процесу. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 193. С. 56–60.

18. Король О. Загальні засади принципу співробітництва в цивільному процесі європейських країн. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2019. Вип. 109. С. 19–22. DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2195/2019/1.109-4 (дата звернення: 04.04.2021).

19. Ізарова І., Сільвестрі Е. Принцип "case management" у цивільному судочинстві: порівняльне дослідження законодавства Італії та України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2018. Вип. 106. С. 19–23.

20. Ізарова І., Вебрайте В., Флейшар Р. Case management у цивільному судочинстві: порівняльне дослідження законодавства Литви, Польщі й України. *Право України*. 2018. № 10. С. 129–146.

21. Цувіна Т. А. Концепція case management: зарубіжний досвід та перспективи запровадження в Україні // Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 1. С. 75–78. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/18 (дата звернення: 04.04.2021).

22. Regulation (EC) No 1393/2007 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents), and repealing Council Regulation (EC) No 1348/2000. *OJ*.

2007. L 324. P. 79–120. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32007R1393 (Last accessed: 04.04.2021).

23. Gusarov K., Terekhov V. Finality of Judgments in Civil Cases and Related Considerations: The Experience of Ukraine and Lithuania. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2019. No 4 (5). P. 6–29. DOI: https://doi.org/10.33327/AJEE-18-2.4-a000020 (Last accessed: 04.04.2021).

24. Виконавче провадження: теорія та практика: колективна монографія з додатками. Під ред. Р.Ф. Ханової, С.О. Кравцова. – Харків, Право, 2021, 672 с., С. 38-42.

References

1. United Nations. (2015). *Sustainable Development Goals*. UN Department of Economic and Social Affairs. https://sdgs.un.org/goals/goal16.

2. Ukaz Prezydenta Ukrajiny "Pro Cili stalogho rozvytku Ukrajiny na period do 2030 roku" vid 30 veres. 2019 r. No. 722/2019 [Decree of the President of Ukraine " On the Goals of Sustainable Development of Ukraine until 2030" of 30 Sept. 2019 No. 722/2019]. (2019). *Oficijnyj visnyk Ukrajiny [Official Gazette of Ukraine]*, 79, 2712 (in Ukrainian).

3. ELI (European Law Institute), & UNIDROIT (International Institute for the Unification of Private Law). (2020). *Model European Rules of Civil Procedure*. ELI. https://europeanlawinstitute.eu/projects-publications/completed-projects-old/completed-projects-sync/civil-procedure.

4. ELI (European Law Institute), & UNIDROIT (International Institute for the Unification of Private Law). (2020, 14 Oct.). *ELI / UNIDROIT Rules – Overview*. UNIDROIT. https://www.unidroit.org/cp-eli-unidroit-overview.

5. Hazard, G. C. Jr. (2014). *Some Preliminary Observations on the Proposed ELI/Unidroit Civil Procedure Project in the Light of the Experience of the ALI/Unidroit Project*. *Uniform Law Review, 19 (2),* 176–178. doi: 10.1093/ulr/unu010.

6. Kramer, X. E. (2016). Towards ELI-Unidroit Model Rules of Civil Procedure: Basic Premises and Challenge. In *Bay Area Civil Procedure Forum, Hastings (San Francisco) April 19, 2016*. Retrieved from https://ssrn.com/abstract=2828148.

7. Kramer, X E. (2019). Strengthening Civil Justice Cooperation: the Quest for Model Rules and Common Minimum Standards of Civil Procedure in Europe. In M. A. Rodrigues & H. Zaneti Jr (Coords), *Coleção Grandes Temas do Novo CPC. Cooperação Internacional* (Vol. 13, pp. 591–607). Editora Juspodivm. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3191570.

8. Sorabji, J. (2019). The ELI-UNIDROIT Project: An Introduction and an English Perspective. In A. Nylund & M. Strandberg (Eds.), *Civil Procedure and Harmonisation of Law* (pp. 35–60). Cambridge: Intersentia.

9. Inchausti, F. G., & Hess, B. (Eds.). (2020). *The Future of the European Law of Civil Procedure: Coordination or Harmonisation?* Cambridge: Intersentia.

10. Van Rhee, C. H. (2018). Case management u Jevropi: suchasni pidkhody do realizaciji u cyviljnomu sudochynstvi [Case Management in Europe: A Modern Approach to Civil Litigation]. (I. O. Izarova, Tranlt.). *Sudova apeljacija [Judicial Appeal]*, 3, 95–114 (in Ukrainian).

11. Uzelac, A. (2018). Na shljakhu do Jevropejskykh pravyl cyviljnogho procesu: pereosmyslennja procesualjnykh obov'jazkiv [Towards European Rules of Civil Procedure: Rethinking Procedural Obligations]. (I. O. Izarova, A. S. Kovtun & T. M. Vakhonjeva, Trans. & Eds.). *Visnyk Kyjivskogho nacionaljnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Jurydychni nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies]*, 106, 23–32 (in Ukrainian).

12. Izarova, I., Flejszar, R., & Khanyk-Pospolitak, R. (Eds.). (2018). *Maloznachni spory: jevropejskyj ta ukrajinsjkyj dosvid vyrishennja: zb. nauk. pr. uchasnykiv mizhnar. nauk.-prakt. konf., 23–24 lystop. 2018 r., Kyjiv, Ukrajina [Small Claims Procedure: European and Ukrainian experience: collection of papers of the conference participants, 23–24 Oct. 2018, Kyiv, Ukraine]*. Kyiv: Dakor (in Ukrainian).

13. Regulation (EC) No 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure (2006). *OJ*, L 399, 1–32. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32006R1896.

14. Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure (2007). *OJ*, L 199, 1–22. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32007R0861.

15. Regulation (EU) No 655/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 establishing a European Account Preservation Order procedure to facilitate cross-border debt recovery in civil and commercial matters (2014). *OJ*, L 189, 59–92. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014R0655.

16. Izarova, I. (2015). Ponjattja "transkordonnyj element" u cyviljnomu procesi Jevropejskogho Sojuzu [The notion of "cross border issue" in the EU Civil Procedure]. *Pravo i suspiljstvo [Law and Society]*, 6, 90–95 (in Ukrainian).

17. Izarova, I. (2017). Transkordonni zaghaljnojevropejskji procedury v systemi nacionaljnogho cyviljnogho procesu [European Cross-Border Procedures In National Civil Procedure]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Jurydychni nauky [NaUKMA Research Papers. Law]*, 193, 56–60 (in Ukrainian).

18. Korol, O. (2019). Zaghaljni zasady pryncypu spivrobitnyctva v cyviljnomu procesi jevropejskykh krajin [The Cooperation of a Judge and the Parties in the Civil Procedure in European States: General Approaches]. *Visnyk Kyjivskogho nacionaljnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Jurydychni nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies]*, 109, 19–22. doi: 10.17721/1728-2195/2019/1.109-4 (in Ukrainian).

19. Izarova, I., & Silvestri, E. (2018). Pryncyp "case management" u cyviljnomu sudochynstvi: porivnjaljne doslidzhennja zakonodavstva Italiji ta Ukrajiny ["Case Management" Principle in Civil Justice: Comparative Study of Italian and Ukrainian Law]. *Visnyk Kyjivskogho nacionaljnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Jurydychni nauky [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies]*, 106, 19–23 (in Ukrainian).

20 Izarova, I., Vibrate, V., & Flejszar, R. (2018). Case management u cyviljnomu sudochynstvi: porivnjaljne doslidzhennja zakonodavstva Lytvy, Poljshhi j Ukrajiny [Case Management in the Civil Court Procedure: A Comparative Study of the Legislation of Lithuania, Poland and Ukraine]. *Право України [Law of Ukraine]*, 10, 129–146 (in Ukrainian).

21. Tsuvina, T. A. (2020). Koncepcija case management: zarubizhnyj dosvid ta perspektyvy zaprovadzhennja v Ukrajini [Case Management Concept: Foreign Experience and Prospects for Implementation in Ukraine]. *Jurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal [Juridical scientific and electronic journal]*, 1, 75–78. doi: 10.32782/2524-0374/2020-1/18 (in Ukrainian).

22. Regulation (EC) No 1393/2007 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents), and repealing Council Regulation (EC) No 1348/2000 (2007). *OJ*, L 324, 79–120. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32007R1393.

23. Gusarov, K., & Terekhov, V. (2019). Finality of Judgments in Civil Cases and Related Considerations: The Experience of Ukraine and Lithuania. *Access to Justice in Eastern Europe*, 4 (5), 6–29. doi: 10.33327/AJEE-18-2.4-a000020.

24. Vykonavche provadgennia: teoria ta practika: [Enforcement: theory and practice] collection of papers with annexes. Ed. by R. Chanova and S. Kravtsov. – Kharkiv, Pravo, 2021, 672 p., Pp. 38-42.

Received: 09/04/2021
Accepted: 05/05/2021

I. Izarova, Dr of Law, Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ELI-UNIDROIT MODEL EUROPEAN RULES OF CIVIL PROCEDURE

This article provides a general analysis of the Model European Rules of Civil Procedure established in 2020 (hereinafter – the Rules). It describes their structure, defines the purpose and goals, main principles. The author comes to the conclusions regarding the role and importance of these Rules for the further development of civil proceedings, both in the EU Member States and in other countries, in particular, in Ukraine. The important role of the unification of the terminology of civil procedure is identified. In particular, we are talking about such specific institutions of civil procedural law as the principle of cooperation between a judge and parties, the principle of settlement, case management and others, which are absent in Ukrainian national legislation, nevertheless, very important for the scholar research. Second, the scope and main principles of the Rules require rethinking of traditional approaches to regulating the relationship between a judge, parties and their representatives, as well as the role of a judge in proceedings, new approaches to the phasing of court proceedings and the differentiation of civil procedure, which should be helpful while further development of the civil procedural legislation in Ukraine.

Keywords: access to justice; civil proceedings; dispute settlement; the principle of cooperation between a judge and parties; the principle of proportionality; effective protection of rights.